

Plâstik Sanatlarımız ve Eleştirisi

Nurullah Berk

Edebiyat üstüne, tiyatro üstüne, sinema üstüne yazılanlar dikkatle izliyoruz. Aralarında yaratıcılar da bulunan kimi aydınlarımız, sanatçılarımız, günlük basında, dergilerde, konferans ve konuşmalarda yukarıda saydığım sanat kolları üstüne ilginç yazılar yazıyor, sözler söylüyorlar. Yılm, ayın, günün sanat olaylarını titiz yorumluyor, eleştiriyorlar. Kalite, kalitesizlikten, hasık sahtecilikten pek güzel ayrılıyor, bu ayrılma da okuyucuya yol gösteriyor. Okuyucu, üç aşağı beş yukarı, yol gösterimlerinin sözlerini dinliyor, okuyacağı kitabı, seyredeceği filmi, plâstik yapıyı, bilmekte de kalmıyor, zamanla, keşif yoluyla bir "eklektizm" bir seçiciliğe varabiliyor.

Kaderleri ertesi gün paket olma, ya da çekmelere, raflara yataklık etme olan günlük gazetelerde bile edebiyat, tiyatro, sinema üstüne pek güzel, doğru görüşleri yazıyor çıkıyor. Hele sinema, tiyatro eleştirmenleri var ki yargılarının kesinliğini hatıra gönlüne, dostluğa feda etmiyorlar. İyiye iyi, kötüye kötü, herbatı herbat diyebiliyorlar, çekimden. Tiyatro da öyle. Türkiye'de geleceği eski ve zengin olan edebiyata gelince, bu alan, gösterişsiz, ama oğun muhtevalı dergileri, batılı düşünüşte yazarları, eleştirmenleri ile okuyucuya yol gösterecek niteliğe büründü.

Doğuluyuz, çare yok. Gruplaşmalar, klikler, insafsız yüklenmeler, gereksiz, enerjileri boşuna yoran tartışmalar, yumuşamaz görüşlerin, prensiplerin doğurduğu haksızlıklar var. Ama yine de edebiyatta, tiyatrodada, sinemada, hayli zengin, ilginç bir bibliyografya belirdi şimdi.

Biz plâstik sanatçılar bu gelişmeye biraz da imrenme ile bakmıyor değiliz. Şüphe götürmez ki plâstik sanatlarımız, resim, heykel, mimarlık, Türkiye'de tarihten, yazardan, eleştirmenden yoğun. Bibliyografya fakir, kitaplığın iki rafını doldurur doldurmaz. Plâstik sanatlar üstüne hangi sanatçı, hangi akımı, o layı, yaptığı merak edip bilgi edinmek isteseniz biliniz ki o bilgiyi verecek ne kitabı, ne yazı bulursunuz bizim bibliyografyada. Hep üstün-körü, broşürsüz kitapçıklar, toplu, derinlemesine bakıktan yoksun, birbirli ile ilgisiz, bağlayıcı yazılar. Filanca sanatçı, filanca olay, akım, yapıt üstüne biraz bilgi edinmeniz bile, kitap yokluğundan onları bağlayamazsınız önceye, sonraya. Dil bilmeseniz, Fransızca, Almanca adamakıllı sahip değilseniz sanat tarihi, sanatçılar, akımlar, yapıtlar kapağı size, hepali birer kocaman soru işaretli.

Diyelim bu saydıklarımız etüt alanı, ağır başlı inceleme işleri. Bir de "kronik", haber verme, üstten üstten de olsa seçme, eleştirme, yol gösterme, iyiyi kötüden ayırma var. Ondan ne haber? O alan da pek fakir, üstelik keşmekeş içinde.

Dünya sanatından vazgeçtim diyeceksiniz, Türk plâstik sanatı, belli başlı temsilcileri üstüne bilgi edinmek istiyorum, diyeceksiniz. Kitap, kaynak arayacaksınız. Aramayın, yok. Daha doğrusu yok gibi. Su satırları yazarken Güzel Sanatlar Akademisi, kurucusu Osman Hamdi için bir kutlama töreni hazırlıyor. Yakınıyoruz. Öleli bunca yıldır, dağınık yazılar, kısa biyografik bilgiler dışında tek kitap yok Osman Hamdi üstüne. Koca Osman Hamdi! En nankör koşullar içinde, aşkın yobazlara karşı gelerek heykel toplayan, müze, akademi kurarı, arkeolojinin Türkiye'de temelini atan, o surlar kimsenin erişemediği güçte tablolar yapan, ömrünü bu memleketin kültürüne vermiş Osman Hamdi! Yüzüm kızarıyor yazarken: onaltı sayfalık bir broşür çıkaramadı bu memleket Osman Hamdi üstüne. Ya Seker Ahmet Paşa, ya Süleyman Seyyit, ya Nazmi Ziya, Namık İsmail? Yüz yıldır birbirini kovalayan resim akımlarımız, ekollerimiz? Bütün bunlar üstüne

bilgi edinmek isteyenlere "yarın buyrun da anlatayım" demekten başka çare bulamıyoruz. Ya "dokümantasyon" isteyen yabancılara ne dersiniz?

Diyelim bütün bunlar etüt alanı, ağır başlı inceleme işleri. Bunlar yok da günlük eleştiri, yol gösterme, iyiyi kötüden ayırma var mı? Hayır yok. Bir kere sanat dergilerinin, ya da haftada bir çıkan, politika, sosyal sorunlar, sanat olayları ile uğraşan yayımlar, nedense, plâstik sanatlarla ya hiç, ya da pek az yer verirler. "Sanat" kelimesinden sadece edebiyatı anladıklarından sanatın plâstikliğine önem vermezler. Önem vermezler, ilgilenmezler mi plâstik sanatla, ya da bunlardan söz edecek ilginç yazılar yazacakları mı bulamazlar? İkisi de olabilir.

Bizde edebiyatçılar, romancılar, denemecilerin, edebiyat, tiyatro, sinema eleştirmenlerinin plâstik sanatlarla, resimle ilgileri yoktur. Sergilerde pek azını görürsünüz. Edebiyatla plâstik sanatları bir ayırmaları, ayrı tutmaları var ki, tuhaf. Sanki sanatlar birbirlerine bağlı değildir. Sanki bir toplumda bütün sanatlar abası gitmez. Yazarlar, romancılar, ozanlar bir yana, ressamlar, plâstikçiler bir yana. İki ayrı grup, geçilemez, barışamaz iki topluluk.

Düşünüyoruz ki, edebiyat, tiyatro, sinema üstüne yazı yazmaya hevesli bu kadar yazar varken plâstik sanatlardan söz açanların üç beş kişiyi aşmaması resmin, heykelin sevilmesinden ötürü. Sevilmeyen şeyden söz edilir mi? Günlük gazetelerde plâstik sanatların haberliğini yapanların en iyileri bu işin amatörleri. Kötlümsemiyorum çabalarını, onlar olmasa kim söz edecek resimden, heykelden? Ne var ki bu kronikçiler çok kere dağıtıyorlar kendilerini, en kötüyü en iyiden ayırmıyorlar. Ayırmıyorlar demiyorum, ayırmıyorlar. Sanatçıların çalışmaları, çabaları, acıları, umutları ile ilgilenmiyorlar. Evlerine, atölyelerine gidip izlemiyorlar yaptıklarını. Sergilere, o da çağırırlarsa -onur vermezli, şerefliendirmezli rica ederim!- gidiyorlar. Her sergiye beş on satır.

Bu beş on satır da, günlük gazetelerin bürolarında, yazı işleri müdürlüğünü keyfini bekliyor. Çokluk sergi kapanmak üzere iken, ya da kapandıktan sonra çıkar yazı. İş isten geçmiştir. Kimi plâstik sanatlar eleştirmeni de inandırılmaz. Hoşlanmadığı sanatçıdan söz etmez. Ya da Akademiye düşmandır. Akademiye, Resim ve Heykel müzesinde bir şey olursa sözünü etmez. Sonra gider, kafasıyla değil, kalçalarıyla resim yapan bilmem hangi küçük hanımın sergisinden söz eder uzun uzun, ballandıra ballandıra. Küçük hanımın fotoğrafı da çıkar yapıtlar önünde, bacak bacak üstüne atması.

Yazı işleri müdürlüğünden vazgeçtim, günlük gazete patronlarına geçiyorum. En ağırbaşlı sayınlardan bir ikisini tanırım. Enstitülerden, yabancı üniversitelerden çıkmışlar, aydın sayı-

lan kişiler. Haydi sergilere gitmeye vaktleri yok, ne de sanat olaylarını uzaktan olsun izlemeye. Ama plâstik sanatlarla neden yer ayırmazlar gazetelerinde? Daha doğrusu bu sanat yazılarını neden akli basında, yazarlara, işten anlayana emanet etmezler?

Yabancı bir devlet Türkiye'ye sergi gönderir, törene açılır bu sergi. Ertesi günü boşuna ararsınız bu sergiden bir haber, bir resim. O günü basılan diskoteklerden, langir salonlarından, lüks pansiyonlardan haber vardır birinci sayfa. Dördüncüye bakarsınız. Bilmem hangi sinema yıldızı film başına kaç lira alır, iki sünt üstüne bol resimli yazı. Bir gün önce İngilizce'nin, Fransızca'nın, ya da bir konuşma memleketin bize gönderdiği sergi üstüne tek satır yok. Bir hafta, on gün geçer, sergi kapanmak üzere iken bir yazı çıkarsa kifay, sanat yazarı beyin, ya da yabancın keyfil istedi işe.

Günlük basınımda plâstik sanat eleştirisi bu durumda. Geçenlerde bir Fransız dergisinde eleştiri üstüne bir yazı okumuştum. Yazar, Fransız'da eleştirmenlerin tutumundan yakınuyordu. Sergilere gitmekle izlenmez sanat olayları diyordu. Neden eleştirmenler sanatçıların kendileri ile daha yakından ilgilenmiyorlar, evlerine, atölyelerine gitmiyor, dertlerini dinlemiyorlar, diyor. Yaşayan bir sanatçıyı tanımak, anlamak için sergisine gitmek yetmez. Onunla dost olmak, çabasına tanık olmak, sevinçlerini ve acılarını paylaşmak gerek diyordu.

Bunları okurken bizim sanat yazarlarını düşündüm de, çoğu memleketin değerli ressamı olan arkadaşlarımıza bir sordum. Kim geliyor sizlere, dedim, kim geliyor kapınıza, resim satın almak için değil, ne yaptığımızı görmek için? "Sosyete'nin sanatı tam ilgisizliği belli, vazgeçtim ondan. Ama aydınlar, yazarlar, hele eleştirmenlerden gelen oluyor mu?" "Kimsa gelmez," dediler, "yakın dostlardan başka. Hiç bir yazar ilgilenmez ressamın çabası ile. Hiç bir eleştirmen merak edip çalmaz kapımızı."

Bakın, edebiyatta, tiyatrodada değerler belli oluyor yavaş yavaş. Toplumumuzun bir özelliği olan değerlendirmeye anaerşinin sürmesine karşı, köpeden bucaktan bir sunlandırma sistemi kristalleşiyor. İyi kötüden ayrılıyor. Kim yapıyor bu değerlendirmeyi? Sanat yazarları, denemeciler, eleştirmenler. Ya plâstik sanatlarda? Değer ölçüleri bu alanda kesmeğe içinde. Bir kere, İslam gelenegi sürüyor bugün de Türkiye'de: resim, heykel pek göze değil, bugün de günah sayan var onları, halkta. Bir yandan bu ilgisizlik, bir yandan da, aydın gençlerden, resimden, heykelden anlayınlar, bu sanatları gerçekten sevenlerin yok denemek kadar azlığı. Plâstik sanatlara karşı böylesine bir ortama onları incelemeyi, onlar üstüne değer ölçüleri kurmayı iş edinen eleştirmen çıkar mı?

Bu söylediklerimle plâstik sanatları gerçekten sevmis, sanatçılara ile dostluk bağları kurmuş bir iki yazar arkadaşımızı kurmuş olmak beni üzer. Onları, yıllardır süren çabalarını, gevşemeyen yakın ilgilerini bilir, sayarım. Sözümler onlara değil. Ne var ki, Fransızların dediği gibi, böylesine bir iki örnek, bir iki "İstisna", kuralı bozamaz, aksine, perçinler. Siz genel duruma bakın, amatörlerin gerçek değerleri gölgelediğine, salgın kolaylığa, sarlatanlığa, gitgide artan sergilerin bolluğuna karşı kalite düşüklüğüne, kliklerin, kusakların çarpışmasına, sahte dahlere, yapıları yıkmaktan haz duyan denizlere, soyut sanat snobizmine, bu karmakarışık ortam içinde halkın kendine yol gösterecek eleştirmeni bulamayışına bakın.

Bir gün düşülecek bu işler elbet. Bir gün bir iki, iki yazar çıkacak, plâstik sanatlar üstüne eğilimlen başıboş yürütülecek bir iş olmadığını anlayacaklar. İkkin resimleri, heykelleri gerçekten, içten sevmek gerektiğini, daha sonra bu sanatların tarihini, devir devir gelişimini, tekniklerini bilmekten eleştiri yapılmayacağını öğrenecekler. Plâstik sanatların kocaman gövdesine eğilip anatomisini inceleyecekler sabırla, yıllar boyunca. İşin uzmanı olacaklar. Kendi fantezilerinin, sevgilerinin ya da kinlerinin sesine uyup halkı aldatmayacaklar, gerçek değerleri ona gösterecekler. Böylece sağlam, bilimsel plâstik sanatlar eleştirisi doğacak Türkiye'de.